

INTERVJU

Rajner Citelman, njemački historičar, sociolog i publicista: Zavist prema uspješnim ljudima koči razvoj Bosne i Hercegovine

Upozorava da BiH ne guše samo birokratija i politički sistem, nego i mentalitet zavisti, nepovjerenje prema poduzetništvu i duboka zavisnost od države

Citelman: Mentalitet je važan za uspjeh društva. *Ustupljena fotografija*

Piše: [Danijal Hadzovic](#)

prije 2 dana

Njemački sociolog, historičar i autor Rajner Citelman (Rainer Zitelmann) već godinama izaziva pažnju širom Evrope svojim knjigama o kapitalizmu, psihologiji uspjeha i mentalitetu postsocijalističkih društava. U razgovoru za „Dnevni avaz“ Citelman govori o Bosni i Hercegovini, mentalitetu postsocijalističkih društava, „ovisnosti o državi“, antikapitalističkom raspoloženju na Zapadu, ali i o tome zašto vjeruje da je zavist jedna od najvećih prepreka ekonomskom razvoju.

U svojim posljednjim knjigama, „How Nations Escape Poverty“ i „Beauty Became a Crime“, bavite se veoma različitim temama – jedna govori o ekonomskom razvoju, druga o kulturnim i društvenim pritiscima. Postoji li zajednička nit koja povezuje ove dvije knjige?

- Da, uvijek je riječ o slobodi nasuprot neslobodi, državnoj represiji i egalitarizmu. Vijetnam i Poljska bili su izrazito siromašne zemlje tokom komunističke ere. Kroz reforme slobodnog tržišta Poljska je

Ijude učiniti jednakima, zapravo proizvodi nesreću.

U knjizi „How Nations Escape Poverty“ analizirate zašto neke zemlje uspijevaju pobjeći iz siromaštva, dok druge ostaju zarobljene u stagnaciji. Gdje vidite Bosnu i Hercegovinu u toj priči?

- Bosna i Hercegovina se i dalje bori s mnogim problemima koji zemlje održavaju siromašnima: prevelikim utjecajem države, pretjeranom birokratijom i političkim sistemom koji obeshrabruje poduzetništvo i investicije. Zemlja ima ogroman ljudski potencijal, ali poduzetnici su često ugušeni regulacijama, političkim patronatom i fragmentiranom državnim strukturom s previše nivoa vlasti. Historija pokazuje da zemlje ne izlaze iz siromaštva kroz veću državnu kontrolu, nego kroz ekonomsku slobodu, sigurna vlasnička prava i konkurenciju. Poljska i Vijetnam nekada su bili siromašniji od Bosne, ali su ostvarili izuzetan napredak jer su prihvatili tržišno orijentirane reforme i smanjili prepreke privatnom sektoru.

Neprijateljstvo prema poduzetnicima

Često tvrdite da je psihologija važnija čak i od same ekonomske politike. U kojoj mjeri je mentalitet prepreka razvoju postsocijalističkih društava poput Bosne i Hercegovine?

- Mentalitet je izuzetno važan, jer ekonomski napredak ne zavisi samo od zakona i institucija, nego i od kulturnog odnosa prema uspjehu, bogatstvu i poduzetništvu. U svojim istraživanjima otkrio sam da zemlje poput Poljske i Vijetnama imaju relativno nizak nivo zavisti i mnogo pozitivniji odnos prema ljudima koji uspiju zahvaljujući radu i poslovnom uspjehu. Nisam provodio uporediva istraživanja u Bosni i Hercegovini pa ne mogu iznositi naučne tvrdnje, ali moj je utisak da je zavist tamo mnogo raširenija, kao i u mnogim drugim postsocijalističkim društvima. To je štetno jer zavist dijeli ljude, stvara neprijateljstvo prema poduzetnicima i uspješnim pojedincima te jača podršku većoj državnoj intervenciji i preraspodjeli.

Kapitalizam frustrira intelektualce

U Evropi i SAD antikapitalistička i anti-biznis retorika postaje sve popularnija. Razvija li Zapad polako isti antikapitalistički mentalitet koji je nekada uništio socijalističke ekonomije?

- Da, ali moramo razlikovati stari socijalizam od modernog socijalizma. U starim socijalističkim sistemima država je direktno posjedovala sredstva za proizvodnju, dok u modernim zapadnim društvima privatno vlasništvo formalno i dalje postoji, ali je poduzetnička sloboda sve više ograničena pretjeranom regulacijom, visokim porezima, subvencijama i političkim intervencionizmom. Njemačka je veoma alarmantan primjer. Decenijama je bila uzor ekonomskog

posebno uvjerenjem da vlade mogu „spasiti čovječanstvo“ od klimatskih promjena kroz kvaziplansku ekonomiju i ogromnu državnu intervenciju.

Vaš roman „Beauty Became a Crime“ prikazuje društvo koje kažnjava ljepotu i uspjeh. Mislite li da savremena kultura sve više kriminalizira izvrsnost?

- Mislim da je savremena kultura sve neprijateljskija prema izvrsnosti u različitim oblicima – ekonomskom uspjehu, fizičkoj privlačnosti, inteligenciji ili izuzetnim postignućima. Korijen problema je egalitarizam, ideja da je sama nejednakost nemoralna i da razlike među ljudima treba minimizirati politikom i društvenim pritiskom. Ali ljudski napredak je uvijek zavisio od izuzetnih pojedinaca – poduzetnika, izumitelja, umjetnika, naučnika i ambicioznih ljudi koji se izdvajaju iz prosjeka.

Zašto su intelektualne elite često skeptičnije prema kapitalizmu od običnih ljudi koji su direktno profitirali od tržišne ekonomije?

- Mnogi intelektualci ne vole kapitalizam jer to nije sistem koji su osmislili intelektualci, nego spontani poredak koji nastaje odozdo kroz pokušaje i greške. Socijalizam je, nasuprot tome, konstruisan sistem zasnovan na teorijama, planovima i vizijama, što ga čini privlačnijim ljudima čiji je posao razvijanje i artikulisanje ideja. Kapitalizam frustrira intelektualce i zato što ne nagrađuje ljude prema obrazovanju, elokventnosti ili akademskom prestižu, nego prema vrijednosti koju stvaraju za potrošače.

Ovisnost o državi

Nakon iskustava Njemačke i Istočne Evrope, mislite li da zemlja može formalno napustiti socijalizam, a da ga mentalno nikada stvarno ne ostavi iza sebe?

- Da, apsolutno. Zemlja može formalno napustiti socijalizam, dok veliki dio stanovništva i dalje razmišlja u socijalističkim kategorijama. Jedan od najvećih problema je uvjerenje da je socijalizam propao samo zato što „nije bio pravi socijalizam“ ili zato što je pogrešno proveden, pa ljudi vjeruju da ga samo treba pokušati ponovo, ali na bolji način. Najveća prepreka u mnogim društvima je ono što nazivam „ovisnošću o državi“ – uvjerenje da vlada treba rješavati gotovo svaki ekonomski i društveni problem. Dok god taj mentalitet dominira, stvarna ekonomska sloboda i trajni prosperitet ostat će teško dostižni.

Mentalitet je najvažniji

Da danas imate 25 godina i živite u Bosni i Hercegovini, biste li ostali i pokušali izgraditi biznis ili biste otišli?

mogu uspjeti gotovo bilo gdje u svijetu. Vanjski uslovi su važni, naravno, ali mentalitet je još važniji. Ljudi nikada ne bi smjeli koristiti okolnosti kao izgovor za pasivnost ili neuspjeh. Historija je puna primjera uspješnih ljudi koji su počeli u veoma teškim uslovima, a ipak ostvarili velike stvari.

BIH # RAINER ZITELMANN

PRIKAŽI KOMENTARE (7)

Vezane vijesti

GODIŠNJICA TRAGEDIJE

Dr. Zitelmann za "Avaz": Kako je katastrofa u Černobilu ogolila istinu o sovjetskom sistemu

Marketing

HEMOFARM

Povišen krvni pritisak ima svaka treća odrasla osoba

M:TEL

Otvorene prijave za m:tel Ljetnu akademiju 2026: Praksa za studente IKT usmjerenja

Popularno

PRENOSIMO

8 H 28 MIN

Za ilegalno otvaranje Graničnog prijelaza glasao je i jedan Bošnjak: Denis Bećirović, prije tri i po godine!

KOMENTAR DANA

7 H 38 MIN

Mustafa Cerić: (Ne)običnom Srbinu Srđanu Amidžiću - amidži srpstva smeta "obični musliman" - vitez bosanski

PROŠLA PRVA VOZILA

11 H 10 MIN

Privremeno otvoren novi granični prijelaz Bosanska Gradiška